

ВІДГУК

офіційного опонента

Марусинець Мар'яни Михайлівни

на дисертаційне дослідження

Блохіної Валентини Юріївни

«Підготовка практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань

01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю

015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Стрімкий розвиток сучасного суспільства спирається на високорозвинені технології, що висувають чимдалі складніші вимоги до людини як їх суб'єкта. Як наслідок – хвиля інтенсивного розвитку практичної психології, одним з напрямів якого є підготовка відповідних фахівців до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу. Підтримуємо ініціювання здобувачки щодо вибору теми дисертаційного дослідження, яке ґрунтується на засадах формування групи, що є важливою складовою управління і потребує врахування професійного підходу.

Підтримуємо міркування здобувачки стосовно того, що професійна група є спільністю особистостей, з поєднаних на засадах виконання єдиних професійних завдань у спільній довготривалій діяльності, що обумовлена обов'язковою професійною комунікацією; поняття «колектив» (команда) розглядається як група високого рівня розвитку, у якій її члени взаємодіють на засадах взаємодовіри та взаємопідтримки й надають один одному повноваження виконувати ті ролі (завдання), до яких готові найкращим чином.

У цьому контексті виконане дисертаційне дослідження Блохіної Валентини Юріївни є інноваційним, з огляду на проблеми, які розглядає професійна педагогіка в умовах реформування освітнього простору.

Оцінюючи роботу за параметрами новизни, зазначимо, що авторкою вперше теоретично обґрунтовано технологію підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу, яка містить концептуальний, змістово-процесуальний, результативно-оцінний складники. Наголошено, що одним із найбільш ефективних інструментів управління персоналом та перспективною моделлю корпоративного менеджменту є тимблдинг, організація якого забезпечує повноцінний розвиток компанії, виховання фахівців різних спеціальностей та з різним досвідом роботи, які здатні спільно нести відповідальність за результати власної діяльності, оптимально розподіляти функціональні обов'язки у спільній роботі.

Уважаємо слушним виокремлення спеціального об'єкта дослідження, адекватного до мети та змісту застосованих методів наукового пошуку, чіткість відпрацювання понятійної сітки, яка віддзеркалює сутність і змістове навантаження ключових понять у теорії й методології професійної роботи, продуктивний та коректний рух від теми, проблеми, об'єкта, мети й завдань, фактологічної бази до вихідного факту, критеріїв результативності.

З огляду на задекларовану інноватику, схарактеризовано зміст і логіку дисертації, що має класичну структуру: анотації (українською та англійською мовами), вступ, два розділи, висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел і додатки.

Змістове наповнення розділів і підрозділів корелює з назвою структурних компонентів порушеної проблематики, що взаємозумовлені та спрямовані на розв'язання мети й основних завдань дослідження, підбиття підсумків. Повний обсяг роботи подано на 284 сторінках, із яких 183 сторінки становлять основний текст, візуалізований 23 таблицями, шістьма рисунками, шістьма додатками, що представлені на 59 сторінках, які доповнюють й увиразнюють уявлення про достовірність проведеного здобувачкою наукового пошуку.

У першому розділі *«Теоретичні засади підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу»* (ст. 29-108) подано рефлексивно-аналітичний опис базових понять із вибраної проблематики, що дало змогу провести всебічний і різноплановий аналіз полісемантичних вихідних у детермінації з особливостями та інтерпретуванням понятійно-категоріального апарату.

На підставі численної кількості описаних визначень, які побутують у зарубіжних й українських практиках авторка обирає найістотніші їхні ознаки, реконструює в смисли, виокремлюючи типові характеристики, які є вихідними, базовими в теорії і практиці підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу.

Встановлено, що розвиток професійної групи залежить від взаємодії керівника колективу (лідера) та психолога. На особливу увагу заслуговує розкриття автором змісту діяльності психолога з розвитку професійної групи, спрямованої на забезпечення комфортного психологічного клімату для діяльності членів групи, мотивування працівників на саморозвиток, унормування стабільності роботи колективу в процесі ротації кадрів або доповнення новими працівниками. Виокремлено конкретні стадії розвитку професійної групи: притирання, конфліктна, експериментування, успіху вирішення проблем, міцних зв'язків, старіння, на кожній із яких діяльність психолога з розвитку групи обумовлюється певними чинниками: ротацією

працівників, гендерною та віковою характеристиками, ставленням до інновацій, стилем лідерства керівника та ін.

Підтримуємо міркування здобувачки в тому, що для згуртування колективу психолог має вміти обирати й застосовувати методи впливу як на окремих працівників, так і на колектив загалом. У цьому сенсі найбільш ефективним інструментом управління персоналом та перспективною моделлю корпоративного менеджменту є тимбілдинг, організація якого забезпечує повноцінний розвиток компанії, виховання фахівців різних спеціальностей та з різним досвідом роботи, які є здатними спільно нести відповідальність за результати власної діяльності, оптимально розподіляти функціональні обов'язки у спільній роботі.

На особливу увагу заслуговує зацентрування авторки на визначенні функцій лідера групи, шляхів і засобів якісного функціонування колективу задля організації якісного розвитку, збільшення прибутків та діяльності організаційного психолога, який має надати консультативну допомогу керівникові в мотивації персоналу до ефективних самозмін. Підтримуємо міркування Валентини Блохіної про те, що розвиток професійної групи має відбуватися через мотивацію працівників до професійного самовдосконалення та створення комфортного психологічного клімату у колективі (командного духу). Водночас авторка актуалізує роль нового члена колективу як елемента активізації його розвитку, що може позитивно вплинути на гальмування процесів стагнації діяльності; підходах залежності розвитку колективу від оновлення новими працівниками (таблиця 1.1.), визначенні позитивних і негативних наслідків приходу нових членів колективу на різних стадіях його розвитку, наданні рекомендацій щодо засобів впливу на колектив, які сприятимуть позитивному розвитку професійної групи.

Схвалюємо вибір дисертанткою тимбілдингу (командоутворення) – як інноваційної технології роботи з професійною групою, що реалізується у спеціально організованих заходах з метою згуртування команди. При цьому зауважуємо, що авторка дещо розширює суспільно прийнятне поняття тимбілдингу відносно до професійної групи, до якого, крім заходів для побудови колективу (teambuilding), визначає також заходи, що сприяють утворенню командного духу (learn Spirit).

На основі рефлексивно-аналітичного доведення технологія тимбілдингу є ефективною для розвитку професійної групи не тільки в теорії, а і на практиці, що підтверджується досвідом конкретних фахівців на прикладі вітчизняних та зарубіжних колективів («Форум-Сервіс», що працює у сфері ресторанного бізнесу, реалізований науковцями В. Боковець, Л. Кравчик, Л. Кучерук; психологічний тренінг «Створення команди» – в авторстві С.Чижевського,

І. Приходько, О. Колесніченко; проєкт «Діалоги у темряві», реалізований у компанії Dialogue Social Enterprise GmbH (1995) сліпими тренерами у темній кімнаті; тимбілдинги «Humans vs. Zombies» – для військових США та інші). Виокремлено види тимбілдингів за змістовими напрямками: формування командного духу (ігрові); формування нових навичок діяльності (едукативні) та ті, що мають посприяти вирішенню комунікаційно-психологічних проблем у конкретній групі.

Підтримуємо дисертантку в пошуку сучасних підходів, які розкривають компетентності організаційного психолога як фахівця, який надає один із видів консалтингових послуг – інтелектуальні послуги (консультаційні, прикладні), пов'язані із вирішенням складних проблем у сфері управління організацією; вирішує першопричинні й вузлові проблеми підприємства, що впливають на «оздоровлення» організації – і на основі означеного визначає структуру готовності практичного психолога до діяльності з управління розвитком професійної групи у спільності компонентів: мотиваційного, когнітивного, операційно-технологічного, комунікативного, рефлексивного.

Для практики професійної підготовки практичних психологів цінним є змістове наповнення другого розділу, у якому теоретично обґрунтовано технологію формування готовності майбутніх практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу. У цьому сенсі технологія інтерпретується як спеціально організована інтерактивна взаємодія учасників педагогічного процесу, що забезпечує когнітивно-практичне удосконалення майбутніх психологів у галузі розвитку професійної групи та компетентність застосування у професійній діяльності тимбілдингових технік.

Звертаємо увагу на використання експериментального інструментарію та процедуру його проведення. Усі реалії експериментальної роботи, що проведена під час констатувального й формувального етапів, дисертантка пояснює, коментує, керуючись теоретичними позиціями та масивом емпіричних даних, що забезпечує логічний і несуперечливий характер.

Експериментальним майданчиком охоплено 152 здобувачів вищої освіти «магістр» другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Консультавання та реабілітаційна робота» зі спеціальності 053 «Психологія», які були поділені на дві групи: експериментальна – 78 осіб (магістранти ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»); контрольна – 74 осіб (магістранти університетів: Криворізького державного педагогічного університету, Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського працювала за традиційною навчальною програмою), та 15 викладачів вказаних

закладів вищої освіти. Зазначені групи навчались паралельно, а наприкінці експерименту було здійснено порівняльний аналіз отриманих результатів. Наголошуємо на змістовності психодіагностичної програми емпіричного дослідження, що передбачала застосування комплексної батареї психодіагностичних методик, адаптованих до мети й завдань студії, які дали змогу здобувачці розширити межі уявлень про підготовку практичних психологів на засадах тимбілдингу.

Переконливим є представлення автором формувального етапу експерименту, у межах якого логічно простежується зв'язок теоретичних ідей зі способами їх практичної реалізації. У розробленій авторкою моделі розкрито основні положення концептуально-цільового, змістово-процесуального та результативно-оцінного складників означеної технології. Відзначаємо змістове наповнення та реалізацію змістово-процесуального складника технології, що передбачала трансформацію змісту навчального процесу з метою підготовки майбутніх практичних психологів до управління розвитком групи на засадах тимбілдингу на заняттях з психології кадрового менеджменту та управлінського консультування, сучасних концепцій управління, психології груп і спільнот, групових методах психологічної роботи та корекції, кризи та деформації професійного розвитку фахівця», а також розвитку складових готовності до управління розвитком професійної групи: розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінгів, консультування); створення та реалізації технологій мовленнєвого переконання групи; застосування активних методів роботи у професійних групах; здійснення супроводу групових та робочих процесів, а також людських ресурсів. Діагностико-результативний складник передбачав контроль, самоаналіз, корекцію недоліків у розвитку досліджуваної готовності; діагностику кінцевого рівня сформованості готовності майбутніх практичних психологів до управління розвитком професійної групи, визначення перспектив подальшої діяльності як викладачів, так і магістрантів.

Координатною сіткою для оцінювання проведеного дослідження слугують принципово нові результати, факти, на яких акцентує здобувачка, посилюючи їх методами математично-статистичного аналізу. Узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісний і якісний аналіз свідчать про ефективність запровадженої технології підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу. Виявлено позитивну динаміку сформованості готовності до управління розвитком професійної групи, а саме: відсоток магістрантів експериментальної групи з високим рівнем змінився від 28,2 до 51,3%; зменшилася кількість магістрантів, які продемонстрували низький рівень (з 29,5 до 5,1%). Позитивні зміни

відбулися у контрольній групі: високий рівень – з 27,0 до 32,4%, середній – з 41,9 до 47,3%, низький рівень – з 31,1 до 20,3%, що свідчить про ефективність та достовірність обґрунтованої й експериментально перевіреної підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу, яка певною мірою залежала від уміння Валентини Юрїївни забезпечити гармонійне поєднання теоретичного матеріалу в оновленому змісті дисциплін професійного циклу із інноваційними методами та засобами практичної реалізації та квазіпрофесійної діяльності, серед яких найбільш цікавими визначаємо технологію перевернутого навчання, коучингу, використання технології mind mapping, навчальних кейсів, розробку та реалізацію проєкт- та навчальних тимбілдингів. При цьому зауважуємо про вдалі спроби здобувачки адаптувати експеримент до умов діяльності у віддаленому режимі, що були спричинені COVID-19: Валентиною Юрїївною та магістрантами під її керівництвом було розроблено низку тимбілдингів для організацій, які можна було проводити у дистанційному форматі.

Системно такий матеріал розміщено на 108–193 сторінках дисертації.

У **висновках** викладено найбільш значущі наукові результати дисертації, що засвідчують успішне виконання авторкою сформульованих завдань. Усі наукові положення, представлені в дисертації, мають покликання на джерела, список яких налічує 230 найменувань, із них 33 – іноземними мовами.

Серед переваг дослідження варто назвати чіткість і логічність побудови змісту, його дозованість, повноту й достатню обґрунтованість наукових положень і висновків, культуру викладу тексту з дотриманням наукової етики.

Одержані наукові результати, що подані до захисту, є особистим досягненням здобувачки.

На наш погляд, авторка досягла доказовості й обґрунтованості отриманих наукових результатів завдяки використанню засобів наукового пізнання, інтегруванню загальнонаукових і спеціальних методів, математично-статистичному обробленню відомостей для достовірності емпіричних результатів, що представлені в дисертації.

Зміст дослідження відображено в 14 наукових працях авторки, серед них три наукові статті опубліковані в наукових фахових виданнях, одна – у періодичному науковому виданні інших держав, що входить до Організації Економічного Співробітництва та Розвитку та/або Європейського Союзу, одна стаття у науковому журналі бази Web of Sciens, дев'ять статей і тез доповідей, викладених у збірниках матеріалів наукових конференцій, що достатньо повно відображають основні результати дослідження. Кількість публікацій та їхнє

змістове наповнення корелюють із вимогами МОН до рівня наукової кваліфікації здобувача із зазначеної спеціальності.

Аналіз змісту дисертаційної роботи засвідчує дотримання здобувачкою вимог до академічної доброчесності в повному обсязі.

Отримані в дисертаційній роботі результати розширюють межі аналізованого явища в міждисциплінарному контексті на рівні теоретичних обґрунтувань та підходів щодо розуміння сутності ключового поняття; у практиці підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи, що може бути покладена в основу моделювання відповідного процесу для магістрантів, які навчаються за спеціальністю 053 «Психологія»; суттєвому оновленні, модифікації та коригуванні змісту навчальних дисциплін «Психологія кадрового менеджменту та управлінське консультування», «Сучасні концепції управління», «Психологія груп і спільнот», «Групові методи психологічної роботи та корекції», «Кризи та деформації професійного розвитку фахівця»; розробці навчально-методичного ресурсу підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу.

Анотація написана українською та англійською мовами й повністю відображає основний зміст, не містить інформації, яка відсутня в роботі. Текст дисертації та анотації оформлені відповідно до вимог МОН.

Виклад дає підстави констатувати загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Водночас рецензоване дослідження, як і будь-яка інша розвідка, має характер живого пошуку, тому окреслює простір для **дискусійних положень та зауважень, що викладені нижче.**

1. Доцільно було б більше уваги приділити висвітленню питання стану підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу з урахуванням таких параметрів, як: вік, стать, стаж роботи, очна та заочна форми навчання, що увиразнило б межі досліджуваного феномену.

2. Уважаємо, що виправданим було б представлення авторського визначення стадій розвитку колективу у підрозділі 1.1., що логічно б завершувало аналіз наукових підходів до проблеми розвитку професійного колективу.

3. Зауважуємо, що дослідження б збагатило відображення у практичній частині дисертації заходів, спрямованих на урахування рольової поведінки членів групи, які досить чітко були представлені здобувачкою у підрозділі 1.2. в авторських концепціях Ч. Маргерісона, Д. МакКенна, Д. Анкони і Д. Колдуелла, О. Голентовської.

4. Цікавим видається організація навчальних тренінгів («Управління ланцюгом постачання»; «Архів. Основи управління запасами»; «Обчислення логістичних витрат»; «Курс англійської мови для фахівців сектору логістики»; «Логістика пасажирських перевезень на різних видах транспорту у сфері тематичного туризму») – на замовлення керівників бізнесу, представлених у підрозділі 2.2. Уважаємо, що візуалізація змісту означених заходів у додатках додала б завершеності у створенні цілісного змісту проведеної авторкою роботи.

5. Робота виграла б, якби здобувачка хоча б кількома штрихами представила міжнародний досвід, який вартує уваги й імплементації для теорії і практики професійної підготовки практичних психологів з урахуванням означеної технології.

Ураховуючи викладене, дисертаційна робота Блохіної Валентини Юріївни є самостійним завершеним дослідженням.

Актуальність теми дослідження, повнота викладу основних наукових положень та результатів, їх обґрунтованість та достовірність свідчать про те, що робота виконана на високому рівні. Одержані автором результати забезпечують розв'язання актуального наукового завдання в галузі знань 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Дисертація на тему «Підготовка практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9 – 18 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка – Блохіна Валентина Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент –

**доктор педагогічних наук, професор,
директор департаменту освіти і науки,
молоді та спорту Закарпатської
облдержадміністрації**

Мар'яна МАРУСИНЕЦЬ

Мар'яна Марусинець
Савчук О.І.